

Novák Dezső

labdarúgó, edző (Ják, 1939. február 3.)

Csodálatos évtizedeket éltem meg a pályán és a kispadon.

Már kisgyerekkoromban a foci volt a mindennem. Első csapatom a megyei első osztályú Egyházasrádóc együttese volt, ahol még csatár voltam, és ontottam a gólokat. 1954-ben Szombathelyre kerültem, és a gépipari technikum tanulója lettem. 1955-ben leigazolt a Szombathelyi Postás, ahol még ugyancsak támadó voltam, és megpróbáltam a hátvédek és a kapusok életét megkeseríteni. 1956 januárjában a Haladáshoz kerültem, amelynek nemcsak Szombathelyen, de egész Vas megyében hatalmas szurkolótábora volt. 1956. május 9-én mutatkoztam be az élvonalban mint csatár. Hogy lettem hátvéd? Lényegében a véletlen folytán. 1957 márciusában rengeteg sérült volt a csapatunkban, ezért Kiss Gábor vezetőedző a

balhátvéd posztjára tett be. Ez olyannyira sikeres szakmai megoldás volt, hogy végérvényesen a védelemben maradtam, sőt 1959. október 2-án Svájc ellen a válogatottban is debütálhattam a Népstadionban, 8:0-ra győzött együttesünk. Követlenül ez után bekerültem a római olimpiára készülő keretbe. Még az ötkarikás játékok előtt a Ferencváros mindenáron meg akart szerezni, de a Szombathelyi Haladás nem adott ki. Két választásom volt: vagy kivárom az egy évet, és akkor nem vehetek részt az olimpián, vagy az NB II-ben szerepelek, mivel a Haladás kiesett az élvonalból. Hosszas töprengés után az utóbbit választottam. De hogy a második vonalban is jól mehetett a játék, bizonyítja ezt az a tény, hogy Baróti Lajos szövetségi kapitány a Haladásból nemcsak engem, hanem balszélsőnket, Tóth Zoltánt is beállította a kezdő tizenegybe.

A római olimpia nagy csalódás volt számomra, hiszen a sportszerető közvélemény tőlünk aranyérmet várt. A remekül sikerült selejtezők után az olimpia helyszínén is remekül ment a csapatnak, de a dánok elleni 2:1-es vereség valóságos hideg zuhany volt. Csak a bronzéremért játszhattunk, és bár 2:1-re megvertük a házigazdák ragyogó erőkből álló csapatát, de mégis csalódtunk.

1961-ben új fejezet kezdődött az életemben. A Szombathelyi Haladás vezetői ekkor már nem gördítettek akadályt az elé, hogy a Ferencvároshoz kerüljek. Az MLSZ azonban másként gondolkodott, mindenáron az MTK-hoz akart irányítani. Hajthatatlan voltam, és végül is nagy örömmre a Fradi-család tagja lettem. Nem fogadtak valami rózsás körülmények, mert friss házasként a Ferencváros csónakházában laktunk, a Latorca utcában, sőt nagyobbik lányom, Eszter születésekor is még itt voltunk kénytelenek élni. Azért mondom ezt, mert nyáron iszonyúan meleg volt, télen pedig fűthetetlen és huzatos. De a nagy álom teljesült, az FTC-ben játszhattam. Rövid idő után jól beilleszkedtem

a csapatba, és Mészáros József vezetőedző keze alatt egyre jobb csapat kezdett kialakulni. 1963-ban és 1964-ben megnyertük a bajnokságot, aztán 1965-ben Torinóban olyan diadalt értünk el, ami máig egyedülálló a magyar labdarúgás történetében: a Vásárvárosok Kupája fináléjában otthonában győztük le 1:0-ra a Juventust.

Egyre többet írtak rólam az újságok, szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy gyakorta fölemlgették, hogy a tizenegyesnek és a szabadrúgásnak kevesebb jobb kivitelezője volt, mint én. 1964 júniusában Barcelonában az Európa-bajnokságon a bronzéremért Dánia volt az ellenfelünk. A hosszabbításban három perc alatt sikerült eldöntenem a meccset: először tizenegyest értékesítettem, majd a bomba szabadrúgásommal végül is 3:1-re diadalmaskodtunk. Felejthetetlen játékosársammal, Bene Ferencsel, ekkor bekerültünk az Eb úgynevezett álomcsapatába, amelyet az újságírók szavaztak meg. Még ebben az évben dr. Lakat Károly, a Tanár Úr irányításával megnyertük Tokióban az olimpiai aranyérmet. Mint csapatkapitány én állhattam fel a dobogó legmagasabb fokára. Az aranyérem mellé még egy gyönyörű ereklyét is szereztem: némi ügyességgel a mezem alá rejtve elhoztam a meccslabdát. A sok bajnoki trófea, az olimpiai aranyérmek és serlegek mellett ott díszel a vitrinemben. Bár a hatvanas években jól ment a játék, és rengeteg elismerő szakmai elemzés, újságcikk jelent meg rólam, de a válogatottban rendre mellőztek. 1965 októberében, a vb-selejtezőn az én góloommal tudott nyerni a magyar válogatott, és ez biztosította a magyar együttes számára, hogy kijuthatott az angliai világbajnokságra. Mexikó a nagy kárpoztást jelentette számomra. Ismét dr. Lakat Károly, szeretett edzőm irányította a magyar együttes szakmai munkáját. Iszonyú körülmények voltak a magaslaton, a nedves levegő, a páratartalom sorozatosan próbára tette a játékosainkat. De ennek ellenére nem lehetett minket megállítani, a döntőben 4:1-re vertük a bolgárokat, azaz meg tudtuk védeni az olimpiai címet. Az ötkarikás játékok után újabb megtiszteltetés ért, mert bekerültem a világválogatottba, amely Rio de Janeiróban, a futball szentélyében, a Maracana stadionban lépett pályára. A brazil labdarúgó-szövetség fennállásának ötvenedik évfordulóját ünnepelték ily módon. Rajtam kívül még három magyar játékos, Albert Flórián, Farkas János és Szűcs Lajos is meghívást kapott világválogatottként erre a gálára. Sőt a vendégek sorában ott volt az egyik legkiválóbb magyar játékevezető, Zsolt István is. 1969-ben a külföldi újságírók voksolása alapján bekerültem az év Európa-válogatottjába. Igazi sztárok között szerepelhettem.

A hatvanas évek végén a Ferencváros újra a csúcsra ért. 1967-ben és 68-ban megszereztük a bajnoki aranyérmet, és Budapesten VVK-döntőt játszhattunk a Népstadionban. Ekkor azonban a Leeds United jobbnak bizonyult nálunk. Kívánom, hogy bármelyik magyar együttes ilyen kudarcra zárjon, mert azért ez a döntőbe jutás nagy bravúr volt. 33 évesen, 1972-ben hagytam abba a labdarúgást. Még játszhattam volna bármelyik élvonalbeli magyar csapatban, de én azt mondtam, hogy az FTC zöld-fehér mezén kívül más klub színeiben nem akarok szerepelni.

1975-ben Albert Flóriánnal, Rákosi Gyulával együtt rendezték meg a búcsúmérkőzésemet, ellenfelünk az újvidéki Vojvodina gárdája volt. 1972-ben kezdtem edzősödni a Ferencvárosnál, négy évig tevékenykedtem az első csa-

patnál pályaedzőként. 1976-ban felsőfokú diplomát szereztem, a Testnevelési Főiskola szakedzői szakát végeztem el. Ebben az esztendőben a Dunaújváros vezetőedzője lettem, ahol ütőképes csapatot tudtam összekovácsolni. 1980-ban visszamentem a Ferencvárosba, nem tudtam ellenállni a hívó szónak. 1981-ben a Fradival immár vezetőedzőként bajnokságot nyertem. A következő évtizedekben sok helyen tevékenykedtem, ezek közül nagy szeretettel emlékszem arra, amikor Jenei Imre, majd Puskás Ferenc segítője lehettem az A válogatottnál. Ismét csak beleszólt az életembe a Ferencváros. Hozzáteszem, szerencsére, és ez életem nagy ajándéka. Az új időszakban kétszer nyertem bajnokságot, valamint Magyar Kupát és szuperkupát is. A legnagyobb nemzetközi diadalunk, amely a magyar futballtörténelem legnagyobb sikere, az 1965-ös VVK-győzelmünk után az, hogy 1995-ben a Fradi bejutott a Bajnokok Ligája 16-os döntőjébe. 1996 őszén szakosztályvezető lettem a Ferencvárosnál, de ez tiszavirág-életű volt, mert 1997-ben leköszöntem a pozícióról. Szaúd-Arábiában rövid időre még edzőséget vállaltam, Egervári Sándorral nagy elánnal vágtunk a munkába, de végül is úgy döntöttem, hogy elég volt. 1998 óta a családomnak élek, végre több időm jut a szeretteimre. Kétszer választottak meg Az év edzőjének Magyarországon, 1981-ben és 1995-ben. Pályafutásom elismeréseként megkaptam a Magyar Köztársaság tisztikeresztje kitüntetését. Boldog ember vagyok, mert csodálatos feleségem van, 1961-ben kötöttünk házasságot. Eszter, nagyobbik lányom 46 éves, Andrea pedig negyven. Három unokám van, Gergely (22), Bettina (17), Fanni (kétéves). Végezetül csak annyit mondhatok, szerencsés és boldog ember vagyok. Az életemet bearanyozta a futball, beutazhattam a világot, mind az öt földrészen jártam. Három olimpián szerepeltem, és a két aranyérem, valamint a római harmadik helyezés, az a fájdalmas bronz, azt jelenti, hogy én vagyok az olimpiák történetének legeredményesebb labdarúgója. Amikor gyerekként arról álmodoztam, hogy egyszer zsúfolt stadion előtt játszhatok a szurkolók hangorkánjától kísérvé, azt hittem, hogy ez csak hiú ábránd. Nem így történt, nekem sikerült megvalósítanom azt, amit pici gyerekként elképzeltem.

Jenei Imre

Klubjai, labdarúgóként: Egyházsrádóc (1951–54) Szombathelyi Postás (1955), Szombathelyi Haladás SE (1956–61), Ferencváros (1961–1972).

A Ferencvárosban 334 NB I-es mérkőzést játszott, és 69 gólt ért el.

Edzőként háromszoros magyar bajnok, szuperkupa-győztes, Magyar Kupa-győztes 1995-ben a Ferencvárossal a Bajnokok Ligájának 16-os döntőjébe jutott.

Szilágyi Miklós

néprajzkutató (Tiszafüred, 1939. február 4.)

A szerkesztőség megtisztelő felkérésének hála: nyilvánosan is elmondhatom, amit az utóbbi időben mondogatunk egymásnak feleségemmel, mindig hűséges sorstársammal és pályatársammal. Igen, megérte! Csak így lehetett, így volt érdemes végigélnünk ezt a nekünk megadatott néhány évtizedet, ha lankadatlan önbizalommal és lelkesedéssel fogadtuk el az újrakezdések lehetőségét felkínáló csábításokat és taszításokat: azonnal váltottunk, ha beszűkülni látszott az értelmes és céltudatos emberi tevékenység tere-lehetősége.

Röviden aligha tudom persze elmondani (hisz bizonytalanságot is hurcolok magamban az egykori döntéseim helyességével-helytelenségével kapcsolatban), hogy milyen érvek és ellenérvek szóltak

annak idején a lakóhely-, munkahely-, olykor életformaváltások mellett vagy ellen. Volt-e például mérlegelési lehetőségem, amikor a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszékének fényes oktatói és kutatói karrierrel kecsegtető gyakornoki állását (miután mesteremmel, Gunda Béla professzorral értelmetlen apróságokon összekülönböztem) odahagytam, s Szolnokra mentem középiskolai tanárnak és mellékállású muzeológusnak? Vajon a taszítás vagy a vonzás volt-e erősebb, amikor – rövid egy év után – elmentem Gyulára az ország legfiatalabb múzeumigazgatójának? Gyakorlatilag persze egy feltörekvő kisváros, vonzó látnivalókat is kínáló fürdőváros „kultúrmindezenésének”, a kényszereknek engedelmessé „polihisztor”-muzeológusának (1964–1969). Bizonyosan a vonzás – még pontosabban: a baráti csábítás – volt az erősebb viszont, amikor (bár jöttek az eredményeim-sikereim csöstül, és a minőségi kultúra érdekében tett közös erőfeszítések sírig tartó barátságokkal is megajándékoztak bennünket) mégiscsak továbbálltam, hogy Cegléden folytassam egy alig nagyobb múzeum igazgatójaként (1969–1974), majd Szekszárdon megyei múzeumigazgatóként (1974–1981). Vállalva ezzel, hogy újabb városok, újabb megyék helytörténetét és etnográfiai jellemzőit tanuljam, hogy újraépítsem személyes kapcsolataimat az ott élő vagy a szülőhelyükért, felnevelő pátriájukért távolról is rajongó művészekkel, írókkal, tudósokkal: a szépért és jóért tenni kész potenciális szövetségeseikkel. Vállalva egyszersmind azt is, hogy számba vehetetlenül sok, ám rövid életű múzeumi kiállításba szórjam szét mindannak a természetes hozadékát ötletben, gondolatban, múzeumba mentett tárgyi emlékekben és dokumentumban, amit ott és akkor meg *kellett* tanulnom, s csak ott és akkor lehetett megtanulnom. És ugyancsak ebbe a tünékeny műfajba sűrítsem bele, amivel művészi élményben, a hely és a helyzet által felkínált, gyakran nem is néprajzi témákat kutatva gazdagodtam.

Aztán mégis szakítanom kellett ezzel a vidéki múzeumigazgatói létformával: átigazoltam a budapesti Néprajzi Múzeumhoz beosztott vezetőnek, hogy – re-

ményeim szerint – „magasabb szinten” folytathassam a gyűjteményépítést és a kiállítások rendezését. Ez esetben azonban nem a „hely” – a szellem embereit „korlátlan lehetőségekkel” kecsegtető főváros – csábító ereje volt az erősebb! Idejekorán észleltem ugyanis, hogy kezd hűvösödni körülöttem a levegő: a helyi hatalom kezdi furcsállani az általa mind nehezebben kontrollálható, igencsak messzire nyúló személyes kapcsolataimat. Melyek, bár csak a minőségi kultúrát szolgálni hivatott baráti szövetkezések voltak, felkeltették az „ellenzékiesség” gyanúját. A kimondatlan, csak a mind gyakoribb elvtelen kompromisszumokba kényszerítések szándékából kikövetkeztethető gyanú ellen lehetetlennek és értelmetlennek tartottam védekezni – elmenekültem inkább. Utólag úgy látom: ezt is jól tettem. Mert a valós, máig érvényes részeredmények és (az okkal-joggal remélhető) leendő sikerek színhelyéről távoztam ugyan, ám csak így érkezhettem igazán vissza a szűken vett szakma: a magyar etnográfia sok-sok megoldandó kutatói feladatot felkínáló s számomra igen-igen vonzó mezejére. A Néprajzi Múzeumban kezdhettem el, az MTA Néprajzi Kutatóintézetében folytathattam igazán (1986-tól) a „betakarítást”: azoknak a monografikus összegzéseknek, tematikus tanulmánygyűjteményeknek, a szakma nagy vállalkozásainak (elsősorban a *Magyar Néprajznak*) a részét képező szintéziseknek a végső formába öntését, melyeknek messze látó tervei egyetemi éveim óta folyamatosan érlelődtek. És amelyekhez a mindenes muzeológusi lét szertelenségre csábító készletesei ellenére azért folyamatosan gyűjtöttem a figyelembe vehető új minőségű – azaz: meghatározóan történeti-néprajzi, tehát a diszciplína elméletét és módszerét is újragondolni kényszerítő – információs anyagot.

Tehát a magyar etnográfia... Könyveim, tanulmányaim, cikkeim, recenzióim bibliográfiai adatait, aki akarja, könnyen előkeresheti. Csupán arról illendő itt szólnom, hogy milyen feladatai és lehetőségei lehetnek ma és holnap egy néprajzkutatónak. A „paraszt”, a „kisiparos” véglegesen és megmászhatatlanul történeti kategóriává lett – én viszont még személyesen ismerhettem ennek a néprajz érdeklődési körébe tartozó, mert kultúrát teremtő és megtartó emberfajtának (merjük kimondani!) zseniális képviselőit. Ismerhettem otthonról: apám messze földön híres csizmadia, anyai nagyapám kovács volt (amíg lehettek kisipari műhelyek, amíg a korparancsok engedelmeskedő apám nem terelte KTSZ-be iparostársait), apai nagyanyám pedig a parttalanul gazdag paraszti kultúrát és mentalitást képviselte a családukban (amíg képviselhette, amíg nem kényszerült rá, hogy a magáé helyett a téveszcsé kiscsibéiért aggódjon). És újra meg újra találkozhattam ennek az embertípusnak ihletett képviselőivel szerte e kis hazában és a határokon túl, amikor azt kerestem, hogy vajon mi maradt meg a parasztlakók, a kisiparosok, a parasztmunkások (s persze a kétkezi munkás halászok, hiszen az ő néprajzi vizsgálatuk is végigkísérte a munkáséletemet!) kollektív emlékezetében, ebben a tilalomfákkal nem védett csodálatos rezervátumban, egy múltba tűnt világ nekünk is fontos értékeiből.

Éppen elég feladatot jelentett s fog jelenteni a jövőben ezeket az értékeket felmutatni! Hiába a közelgő hetvenedik születésnapom, még győzöm erővel...

Filászi Róbert

Szebik Imre

egyházi vezető (Lébény, 1939. február 9.)

Egy hideg téli napon, láttam meg a napvilágot a második világháború kitörésének esztendejében, az akkor Moson megyéhez tartozó Lébény községben. Édesapámat már születésem előtt behívták katonának, amelynek valós vége csak a háború befejezésével közeledett el, amikor egy májusi napon legyengülve, alig felismerhetően megérkezett a galíciai tájokról.

Emlékszem a német, majd az orosz katonákra, akik elfoglalták a falut, hozzánk is betelepítettek közülük hatot az úgynevezett tisztaszobába.

Az első három osztályt az evangélikus elemi iskolában végeztem. Majd az államosítás után együtt jártunk katolikus és evangélikus tanulók, jó légkörben, többségében kiváló tanárokkal.

Szüleim boldogan hoztak meg minden áldozatot azért, hogy tovább tanulhassak, jóllehet igen nehéz körülmények között élték meg az ötvenes évek kuláksanyargató esztendeit. A győri Révai Miklós Gimnáziumban érettségiztem.

Hosszú tépelődés után végül a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémián (ma Hittudományi Egyetem) folytattam tanulmányaimat. Néhány hónap után nyilvánvalóvá vált előttem, maga Isten hívott el a lelkészi pályára, itt a helyem. Tudományosan magas szinten oktató professzori kar készítette fel bennünket a szolgálatra. Professzoraimra hálával gondolok,

személyiségem formálásában erősen hatottak rám.

Szolgálatom három evangélikus egyházközséghez kötődik. Miskolc, ahol összességében huszonegy évet töltöttem, Komárom, ahol három évig szolgáltam, s végül Bp. Budavár, ahol ötévi lelkészség mellett tizenhat évig püspökként is hirdettem az Igét.

Miskolcon találtam rá életem párjára Ferenczi Mária zenetanár személyében, akivel 1964-ben kötöttünk házasságot. Isten két gyermekkel s azóta hét unokával áldotta meg családi életünket. Feleségem lelkészi, később püspöki szolgálatomban nagy segítséget nyújtott kitűnő énekhangjával és segítő kritikái mellém állásával. A gyülekezetben a gyermekmunkát örömmel végezte, és kulturális alkalmak szervezésében is élen járt.

Miskolci éveink a gyülekezetépítés és lelki gondozás jegyében teltek. A részben cipszer, részben szlovák hátterű, jórészt a második világháború után odatelepült híveink örömmel fogadták a közösséghez tartozás ajándékát, és otthontalanként a gyülekezet karolta fel őket. A gyülekezet többségében iskolázott, legalább érettségivel rendelkező testvérekből verbuválódott. A város vörös színezete ugyan nyomasztó légkört árasztott a településre, de ez a hívek együttélésében aligha volt érezhető.

Emlékezetes marad számomra az a gyorssegélyakció, amikor 1974-ben Nyugat-Berlinből egy nap alatt sikerült

egy súlyos fertőzés esetén használt gyógyszer ismerősök révén Miskolcra érkeztetni egy tizennégy éves fiatal lányka életének megmentésére, miután a helyi kórház készlete elfogyott. A kétségbeesett szülői telefon hallatán megpróbáltam a lehetetlent, s másnap a délutáni Malév-járatral Ferihegyre érkezett az életmentő gyógyszer. A csoda megvalósult.

1971–72-ben egyházi ösztöndíjasként két félévet Svájcban tölthettem, Bossey-ben és Zürichben.

A Bécsi kapu téri gyülekezetbe már a változások előestéjén nyertem meghívást, 1985-ben. Érezni lehetett az enyhülést, az egyház nagyobb szabadságát és a megfélemlítés erejének gyengülését. Az egyház értékeket felmutató presztízse ez idő tájt magasra ívelt. Sok felnőttkeresztelő, késői konfirmáció jelezte a hit utáni vágyódást és a szabadság levegőjének jó illatát.

1990. március 17-én, a szabad választást követően iktattak be püspöki szolgálatomba, amely az ország és egyházunk északi egyházkerületében a főpásztori tiszt betöltését jelentette. Új kihívásnak kellett megfelelni, és a beköszöntött szabadság jegyében lehetett evangélikus egyházunkat lelkiileg és szervezetében újraépíteni. Püspöki szolgálatom alatt – egyházunk vezetőivel együttes munkával – 35 oktatási intézmény kezdte el munkáját, többségében ott, ahol a második világháború előtt is működött iskola, de az 1948-as államosítást követően megszűnt egyházi intézményként tevékenykedni. Ugyanígy negyven szociális intézmény végzi idősek és testi-szellemi hátrányos helyzetűek között sajátos diakóniai tevékenységét. Közülük a fele új létesítmény. Tízezer tanuló kap felkészítést a felnőttéletre oktatási intézményeinkben, ezer tanár pedagógiai szolgálatával. A szociális

munkások száma is eléri az ezret. Több ezer a gondozottak köre.

Mindezt olyan korszakban, amikor a lelkészhiány kiáltó méreteket öltött. A végzős lelkészek tíz-tizenkét gyülekezet között választhattak. Emlékszem arra az evangélikus polgármesterre, aki lelkészt kérni keresett fel hivatalomban, s hozzátette, száz katasztrális hold földet juttat az adott gyülekezetnek, ha lelkészt küldök a falujába. Nem tudtam megtenni, mert nem jutott ebbe a faluba lelképásztor.

Új templomok is épültek, mivel az előző negyven év alatt erre nemigen volt lehetőség. Harminc új Isten háza várja híveinket vasárnaponként, például Dunaújvárosban, Balatonfüreden vagy a főváros XII. kerületében. Örvendetes eseményként vonultak be jelenkori egyháztörténetünkbe e templomok szolgálatukkal.

Határon túli magyar evangélikusokkal is felvehettük a kapcsolatot, beleértve a tengerentúlon élő testvéreinket is. Feledhetetlen élmény volt a velük való találkozás templomaikban és otthonaikban. Korábban megbélyegzett disszidensekként emlegették őket. Mára tudatosult, hogy az anyanyelv és az evangélikus hagyomány milyen erős szálakkal fűz össze bennünket. Megtisztelő volt számomra, hogy 1997-ben a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet horis causa doktori címmel tüntetett ki.

Külföldi testvéregyházaink közül ki kell emelni a finn és a bajor evangélikus egyházat, amelyek, látva lehetőségeinket, segítségünkre siettek mind lelki, mind gazdasági területen. Kölcsönös látogatások kezdődtek a testvérgyülekezeti hálózat létrejötté nyomán ifjúságunk, híveink, lelkészeink között.

Ha valaki lelkésszé szentelésem hajnalán azt profétálta volna, hogy 44

évi szolgálati évem alatt templomokat szentelhetek, százhusz fiatal lelkészt indíthatok el a szolgálat útján, érettségi elnök lehetek saját evangélikus gimnáziumunkban, s a világ számos országában megfordulhatok hazánk és egyházunk képviselőjeként és ott megbecsülést szerezhetek népünknek és híveinknek, legalábbis megmosolyogtam volna. Az egyház Ura pedig jónak látta megvalósítani. Illesse Őt ezerszeres hála és szívből jövő köszönet. Így vált a lelkészi, püspöki szolgálat életem értelmévé és szent céljává.

Egyházunk törvényei szerint 2006-ban nyugdíjba vonultam. Az egyházak Ökumenikus Tanácsa és a Magyar Bibliatársulat elnökeként végzem tovább

szolgálatomat, valamint részt veszek a szomszéd népek és egyházak közti, Az emlékezet gyógyítása konferenciasorozat szervezésében.

Hetvenedik évemhez közeledve örülök az elvégzett szolgálat eredményének, boldog vagyok, ha holdudvaromban unokáim sorjáznak s hangos szóval derítenek újra hálaadásra. Mindeddig megsegített minket az Úr. (1. Sámuel kve 7,12)

Deseő Csaba

zeneművész (Budapest, 1939. február 15.)

Ha arra gondolok, hogy Magyarországon a férfiak átlagéletkora 68 év és e sorokat néhány hónappal hetvenedik születésnapom előtt írom, a szerencsések között tudhatom magam. Történetem azonban ennél sokkal bonyolultabb, hét évtized alatt balsors és szerencse egyaránt végigkísért.

Meghatározó gyermeki élményem a második világháború, a bombázások, félelem, rettegés. Apámat alig ismertem, katonatisztként többet volt a fronton, mint otthon. Anyám hegedűtanár volt, szent életű asszony, aki hihetetlen akaraterővel küzdött a túlélésért, két gyermeke felneveléséért. Apám 1945-ben amerikai fogságba esett, szabadulása után azt tanácsolták neki, hogy ne térjen

haza, mert hiába ártatlan, Magyarországon a Rákosi-rendszer a nép ellenségének fogja tekinteni, és sorsa nagy valószínűséggel a börtön lesz. A dél-amerikai emigrációt és az ottani nyomort választotta. Soha többé nem láttuk, de haláláig levelezésben álltunk vele.

Zenei tehetségem korán kiderült, ám csak 1949-ben, tízéves koromban kezdhettem el hegedűtanulmányaimat. Alig két évvel később, 1951 júniusában minket is utolért az „osztályidegenek” sorsa, a kitelepítés. A Békés megyei Csorváson egy kulákcsalád házában lett kijelölve számunkra a kényszerlakhely, egy szoba, amelyben négyen éltünk: anyám, anyai nagypám, öcsém és

én. Az általános iskola hetedik és nyolcadik osztályát ott végeztem el, a nyári szünetekben az Állami Gazdaság gyapotföldjein dolgoztam. Néha hegedültem, rendszeres gyakorlásra nem volt mód. Esténként saját készítésű kis detektoros rádióval vadásztam az éterben, külföldi adások jóvoltából megismerkedtem a dzsesszmuzsikával, ez egy életre meghatározta rajongásomat a műfaj iránt. 1953-ban enyhült a diktatúra, Nagy Imre kormánya lépett a színre. A kitelepítettek is amnesztiát kaptak, mehettek, amerre tudtak. Az elvett lakást azonban senki nem kapta vissza, a fővárosba való költözés lehetetlen volt.

Némi rokoni segítséggel mégis sikerült visszakerülnöm Budapestre, albérletbe. Egy évig kizárólag hegedűtanulmányokat folytattam, volt mit bepótolnom. Egy cél vezérelt: felkészülés a következő évi felvételi vizsgákra a Zenei Gimnáziumba, illetve a Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskolába. X-es származásom ellenére felvettek. Örök hálával gondolok azokra a tanárookra, művészekre, akik segítettek, kiálltak mellettem. Többen voltak közöttük olyanok, akiket tíz évvel korábban egy másik diktatúra más okok miatt üldözött. Ők jól tudták, mit jelent ártatlanul szenvedni azért, mert valaki „rossz” családba született.

1956 őszén harmadikos gimnazista voltam. A forradalom bukása mélyen megrázott, hajszálon múlt, hogy nem csatlakoztam az országból elmenekülők kétszázézes táborához. Érettségi után a Bartók Szakiskola Tanárképzőjén folytattam tanulmányaimat, 1961-ben kaptam diplomát.

Pályafutásomat zeneiskolai hegedűtanárként kezdtem, ám kezdettől fogva az volt a célom, hogy szimfonikus zenekarban játszhassak. 1967-ben az Állami Hangversenyzenekar tagja lettem, ahol minden idők legnagyobb magyar karmestere, Ferencsik János volt a fő-zeneigazgató.

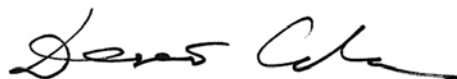
Részt vettem a kibontakozó dzsesszéletemben is, 1964-től gyakran szerepeltem a Magyar Rádióban és Televízióban, 1966-ban három külföldi fesztiválon is felléptem a környező „baráti” országokban. Mindez jól hangzik, ám az anyagi megbecsülés akkoriban messze elmaradt attól, amit a kedves olvasó elképzel. Feleséggel és 1971-ben született fiunkkal egyszobás lakásban éltünk, minden vagyonunk egy Trabant gépkocsi volt. Lépní kellett, s a kiutat egyedül a külföldi munkavállalás lehetősége jelentette. 1973-ban másfél évre a nyugat-németországi Oberhausen város színházi zenekarához szerződtem. Kapcsolatba kerültem a nyugati dzsesszvilággal is, egy évvel később a rangos MPS kiadó felkérésére elkészítettem életem első önálló nagylemezét német, angol és svéd muzsikussal. Természetesen felmerült a végleges kint maradás gondolata is, ám hosszas dilemma után feleséggel a hazatérés mellett döntöttünk.

Anyagi gondjaink megoldódtak. A Hangversenyzenekarnál szép korszak következett, bejártuk a fél világot Japántól az Egyesült Államokig. Ferencsik halála után a nyolcvanas évek második felétől a csodálatos japán karmester, Kobajasi Kenicsiro került a zenekar élére, akivel ünnep volt minden koncert akár a Zeneakadémián, akár Tokió, London, Frankfurt vagy Bécs patinás termeiben léptünk a pódiumra. Az eltelt évtizedekben világhírű vendégművészek egész sorával volt alkalmam együtt muzsikálni Yehudi Menuhintól Svjatoslav Richterig, Doráti Antaltól Leonard Bernsteinig. A szimfonikus zenekari munka mellett mindig tudtam időt szakítani a dzsesszre, ez biztosította számomra a lelki egyensúlyt, a művészi szabadságot, ezen a vonalon lettem ismert szólista.

A Hangversenyzenekart időközben Nemzeti Filharmonikusokra keresztelték, az új vezetésből, a megromlott légkörből elegem lett, 1999-ben nyugdíjba vonultam. Azóta is folytatom a zenélést, bár jóval ritkábban lépek színpadra. A mai kaotikus világban, a lassan elviselhetetlenné váló Budapesten elsősorban a család, a barátok jelentik számomra a megnyugvást, a biztonságot, ugyanakkor a zene, az írás, az utazás, a fotózás, a számítógép a kikapcsolódást, a változatosságot.

Egész életemben különösen szerettem a stúdiómunkát. A Hangversenyzenekar tagjaként számtalan szimfonikus mű felvételén vettem részt, a dzsessz terén saját nevem alatt négy nagylemez és hat CD jelent meg, talán ez a legfontosabb, amit az utókorra hagyok. A koncert elszáll, a lemez megmarad...

Állami kitüntetés: Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt (2007)

Csikai Márta

szobrászművész (Nagykőrös, 1939. február 20.)

Tipikus, négyablakos polgárházba születtem. Apám tanárember volt, a Református Tanítóképzőben tanított. Emlékszem a kicsiny kertre, a jegenyeakáccal kerített rózsalugasos éden volt nekünk, ahol nővéremmel, Zsókiával naphosszat játszottunk. Nyári reggeleken, az

oszlopos verandán a tejesbögrémben süttött a nap, a szabadtéri vacsoránál a lámpa körül keringtek az öszegyűlt bogarak és az esti pillangók. (Apám néha be is gyűjtötte őket a biológiai szertár számára.) Nagy, hűvös szobáink voltak, nővéremmel nagyon szerettünk a zongora alatt ülni, amikor anyánk saját énekét kísérve zengette-zúgatta fejük fölött a hangszert. Téli délelőttökön jó volt a kék cserépkályha mellett hasalva a padlón rajzolgatni, amíg a lány behozta a levest déli harangszóra.

Aztán hamarosan vége lett az idillnek: utolért minket a háború. Menekültünk mi is sokadmagunkkal a közelgő front elől, először Budapest felé. Éppen ott voltam, amikor felrobant a Margit híd. Nagyanyám kezét szorítva lélekszakadva futottunk le a Margit-szigetre. Majd

mentünk tovább: végül Bicskéig jutottunk, ahol egy ház pincéjében marharépán aludtunk hónapokig. Közben többször vonult át felettünk a front. Az iszonyatos lövöldözésre és a páni félelemre jól emlékszem (azóta is félek a mennydörgéstől). Egy ideig a fenti szobában lakott Tolbuhin marsall – de mit tudtam én akkor, hogy milyen rangos szomszédunk van. Egy csendesebb időszakban, valamikor 1945. január végén, mégiscsak elindultunk haza, megkerülve az ostrom alatt álló Budapestet. Nem emlékszem pontosan

san, hány napon (vagy héten?) keresztül gyalogoltunk a fagyban. Aludtunk, ahol fedett helyet találtunk, egyszer egy elhagyott patikában: meg is ettük az egyik fiókban talált ostyalapokat. Igen finom volt. Emlékszem, hogyan gyalogoltunk keresztül a Kis-Duna ropogósan vékony jegén, kevés motyónkat szánkón húzva magunk után. Valahogy hazavergődtünk Nagykőrösre, megtudni, hogy ott egy puskalövés sem dördült, odysseyánk teljesen hiábavaló volt. Az oroszok persze ott voltak még, a mi házukba is be volt kvártélyozva egy csoport. Valahogy sikerült elintézni, hogy az egyik szobát visszakapjuk. Hamarosan megszületett öcsém, Palika. (Az oroszok hahotáztak: hogyan lehet egy gyereknek olyan neve, hogy „Pálinka”.) Bizony, édesanyám az egész életét várandósan csinálta végig. Hihetetlen, hogy annyi idős voltam akkor, mint a nagycsoportos, óvodás kisunokám most. Irtózat gondolni is arra, hogy ilyesmi vele megessen. Mégis, azt hiszem, hogy generációm ezektől az élményektől lett edzettebb, mint a háború után született évszázatok.

Aztán jöttek az ötvenes évek. A szűkölködés, a sorban állás a hentesnél, hogy hetenként legalább egyszer húshoz jussunk. Már hajnalban be kellett állni a sorba: több családtag is odaállt, hogy a korlátozott porcióból jusson annyi, amennyi egy vasárnapi ebédhez elég egy héttagú családnak (akkor már Anikó húgom is megszületett, és nagyanyám velünk lakott). Most is alacsony termetű vagyok, akkor még még alacsonyabb kislány voltam. Egyszer beszorultam a körülöttem tönköt termetes asszonyok hátsó felének szorító gyűrűjébe, amely nekem épp fejmagasságba esett. Nem kaptam levegőt, és elájultam. Szüleim azután

soha nem engedtek sorban állni: inkább ne együnk húst!

Mégis, úgy érzem, hogy tartalmas gyerekkorom volt. Felhőtlen nyári vakációkra emlékszem, amikor nagy kőlyökcsapatokkal játszottunk az utcán, ahol csak néha ment végig egy-egy lovas kocsi. Mégsem voltunk utcagyerekek, mert a környező ablakokból mindig lesett ránk egy-egy vigyázó szempár. Az akkori kisvárosban még mindenki mindenkit ismert, és minden felnőtt leteremthette a másik gyerekét, ha az valami rosszaságot csinált. Szűkösen élt a család (mint legtöbbször akkor), és nyaranta – kiskamasz korunkban – nekünk is dolgozni kellett. Besegítettünk a szüleimnek a szőlőben és a zöldségeskertben kapálni. Beálltunk a konzervgyárba dolgozni, hogy ősszel könnyebben megvehessük a tanszereket. De amint vége lett a hajnali műszaknak kora délután, mehettünk a strandra!

Szép vakációk teltek így el azután is, hogy tizennégy éves koromban felvettek a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba Budapestre. Nagyon szerettem oda járni. Kiváló tanáraink voltak. Ott tanultam meg Somogyi József tanáromtól és mesteremtől csaknem mindent, amit a szobrászmesterséghez tudni kell. Hálával és nagy tisztelettel gondolok rá most is. A Gellért-hegyen volt a kollégium, és naponta gyalog keltünk át a Szabadság hídon és mentünk a Kálvin tér mögötti Török Pál utcába, ahol az iskola van máig. (Naponta élvezhettük azt a gyönyörű budapesti panorámát, amiért a turisták most sokat fizetnek.) Voltak persze olyan párhű oktatóink is, akiket szívből utáltunk. Elsősorban az igazgatót, aki a 14-16 éves kamaszokat „elvtársazta”. Akkor tanultuk meg, hogyan lehet az arrogáns hatalom-

tól lélekben függetleníteni magunkat, hogyan lehet fellelni az igazi emberi értékeket, hogyan lehet olyan emberi környezetet teremteni magunk köré, amely segít ép lélekkel túlélni a sötét politikai közeg nyomasztó hatását.

Azután eljött 1956 októbere. Gimnazistaként bekérezkedtünk a felvonnuló egyetemisták közé, hallgattam Sinkovits Imrét, amint a Nemzeti dalt szavalta, és ott voltam, amikor a Sztálin-szobrot ledöntötték. Már dúltak a harcok, amikor néhány kollégista lánnyal elhatároztuk, hogy elmegyünk vért adni. A Tétényi úti kórházba irányítottak bennünket. Éppen akkor voltunk ott, amikor a Kossuth téri vérengzés sebesültjeit hozták. Iszonyat volt, a személyzet nem volt elég, hogy ellássa őket és más sebesülteket, ezért ott maradtunk önkéntes ápolónőnek. Tizennyolc napon keresztül voltam a kórházban ápolónő, többnyire virrasztva. Láttam iszonyúan összeroncsolt embereket meghalni, hallottam az anyját szólongató, megvakult kis ruszki katonát.

Akkor lettem felnőtt.

Akkor telt el mai életem negyedrésze. Saját kis történelmem jelentősebb része.

1957-től a Képzőművészeti Főiskola következett. Itt hét évet tölthettem el, mert a legjobb növendékeknek kijárt még plusz két év tanulmányi idő (ami műterem-használati lehetőség is jelentett!). A hetedik évben már kiállításokra adtam be szobraimat, diplomamunkámat felállították Baján.

Ami ez után történt, az viszonylag szokványos életút.

1966-ban találtam társat magamnak, férjhez mentem egy építészhez, Bitó Jánoshoz, akivel máig békes-

ségben és tisztességben élünk. Szakmailag is összedolgozunk, ha olyan munkám adódik, amely architektúrát, környezetrendezést igényel. Azt hiszem, hogy ízlésvilágunkban is közös húrokat pengetünk. 1967-ben költöztünk a nyugati vároldalba, a Lovas útra, ahol azóta is élünk. Itt neveltük fel két gyermekünket, Katát és Balázst, mindketten iparművészek lettek. Kata két kis unokát adott nekünk azóta, Balázs még várat magára. 1967-ben Derkovits-ösztöndíjat kaptam, ami akkor az egyéves kislányom nevelése mellett némi anyagi függetlenséget biztosított számomra.

Később tíz évet tanítottam valamikori iskolámban, a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában. Néhány régi tanítványomból azóta jó barát lett.

A főiskola óta – természetesen – folyamatosan dolgozom szobrászként. Pályakezdésem első évtizedében elsősorban Medgyessy formavilága érintett meg, azután Henry Moore formarendje, téri ereje. Később kezd-

TÁNCVIRÁG

tem el bronzban gondolkozni, hogy a kő kötöttségeitől felszabadulva térileg jobban összetett, szabadabb formavilágot teremthessek műveimnek.

Mostanában főképpen viaszból mintázom kisplasztikáimat, ami szinte korlátlan lehetőséget nyújt a szabad formálásnak.

Úgy gondolom, hogy szakmai életem nem volt hiábavaló, és sikerült némi elismertséget is szereznem. 1992-ben Munkácsy-díjjal tisztelték meg.

Amit saját kis történelmemnek a „kádári nagy béke” időszakát illeti: sikerült olyan emberi környezetbe kerülnöm, amely bőségesen kárpótolt mindazért, amit az anyagiak hiánya jelentett. Remek művész barátaim vol-

tak (akik közül már sokan eltávoztak), figyeltünk egymásra, adtunk egymás véleményére, és erőt merítettünk egymásból. Olyan burkot teremtettünk magunk köré, amelyben jó volt létezni. Egyszerűen: szeretttük egymást.

Egyéni kis történelmem jelentős éve volt 1989, Nagy Imre újratemetése. A Hősök terén könnyezve ujjongtunk, mert úgy gondoltuk, hogy lezárult életünknek egy hazug és hazugságra kényszerítő korszaka, és ezután valami új, tiszta szellemiség eljövételében reménykedhetünk.

A reményt soha nem szabad feladni.

Osikari Károlt

Kádár János Miklós

festőművész (Budapest, 1939. február 25.)

Már kora gyermekkoromban sem készültem arra, hogy az életem a képzőművészet jegyében telik. Valószínűleg ez az oka annak, hogy minden időben számos pótcselekvéssel múlattam az időt, 34 éve tanítom a rajzolás-festést és a vele összefüggő diszciplínákat, előbb az Iparművészeti Főiskolán (ma Moholy-Nagy Egyetem), majd a Képzőművészeti Főiskolán, ill. Egyetemen, és ez utóbbival évekig egy időben a Kaposvári Egyetem Művészeti Karán, amelynek még egyetemi tanára vagyok. Mindezek mellett elnöke voltam évekig a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, ahol együtt ügyködtem a képzőművészek, iparművészek, az írók és a zeneszerzők szakmai és egzisztenciális boldogulásáért sok neves, jól ismert személyiséggel.

Megválasztottak a Hungart alapító elnökének, így a vizuális művészetek szerzőinek a jogai is az EU elvárásainak megfelelő jogkörnyezetbe kerülhettek.

Ám ezenközben – számomra magától értetődően – festettem és rajzoltam, sőt ezeket a „termékeimet” az akkoriban létező lehetőség, a Képcsarnok útján, részben még áruba is bocsátottam.

Számos, inkább számtalan kiállítást segítettem szervezni, bel- és külföldön egyaránt, sőt meg is nyitottam sokat közülük – természetesen felkérésnek eleget téve. A művészet státusán – kis hazánk sajátos értékrendi anomáliái okából – számottevően nem volt lehetőségem javítani, de a zuhanást „tettetársaimmal” együtt tán sikerült kivédeni. A „szemlélődő” szakmai publikum metafizikus beállítottsága alapján úgy érzi – tévesen –, hogy valamelyest adósom, és ezt nem bocsátja meg nekem. Ennek ellenére nem panaszkodhatom, mert szakmai és polgári elismerések csak értek: Munkácsy-díj, tisztikereszt, kerületi díszpolgári cím, kiállítási szakmai díjak.

Igen sok egyéni kiállításom volt Európában és a tengerentúlon is, csoportos kiállításokon történt részvételeimet – menthetetlen trehányssággal – nemigen tartom számon.

Meglehetősen idős koromban kaptam meg a „szabad művészetek doktora” címet, miután valós nyelvismeretemet az előírt formában is igazoltam... Ezután habilitáltam az Iparművészeti Egyetemen (MOME), és nyertem egyetemi tanári státust a Kaposvári Egyetemen és docensit a Magyar Képzőművészeti Egyetemen.

Ami még személyesebb, de számomra sokkal fontosabb az eddigieknél: negyven éve élek nyugodtan feleségemmel, aki az egyik legismertebb válóperes ügyvéd az országban... Fiam tervező grafikus, szakmájában ismert és elismert, lányom a Külügyi Főigazgatóság alkalmazásában az Európai Bizottság munkatársa. Két fiúunokám (fiam gyermekei) korosztályukban elismert vízilabdázók.

Azt gondolom, az első hetven évem összességében nem volt rossz.

